

ਪੈਗ਼ਾਮ

ਨਵੰਬਰ 1986

ਕੀਮਤ 2 ਰੁਪਏ

ਅੰਦਰ ਪੜ੍ਹੋ

- ★ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਆਧਾਰ
- ★ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਖ
- ★ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ
- ★ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨ? ਇਕ ਦਲਿਤਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ
- ★ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ
- ★ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨੀ ਗ਼ਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ !

ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਖੂਨੀ ਹਫ਼ਤਾ

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਲਈ ਕਾਲ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ !

ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਫ਼ਤਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬੜਾ ਹੀ ਹੋਣੀ-ਭਰਪੂਰ ਹਫ਼ਤਾ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਸੂਹੀ ਭਾਅ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੀ ਰੰਗ ਘੁਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਰੰਗ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬਲ ਰਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਦਾ ਰੰਗ ਸੀ—ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲਿਆਂ' ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਸ਼ਿਸ਼ਕਾਰੇ ਤੇ ਹਲਕਾਏ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੋਹਿਆ ਤੇ ਸਾੜਿਆ-ਭੁੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਿਸ਼ਕਾਰੇ ਤੇ ਹਲਕਾਏ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਮ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ 'ਸ਼ਿਕਾਰ' ਬਣ ਰਹੇ ਮਸੂਮ ਜੀਵ ਕੌਣ ਸਨ? ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਾਗਲਪਨ ਆਖਰ ਹੈ ਕੀ ਸੀ? ਇਹ ਸੁਆਲ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜੀ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਬੰਧ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਮੱਕਾਰ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਸੁਆਲ ਨਾ ਦਬ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਰ ਸਕਿਆ ਹੈ—ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਰ ਫੈਲ ਰਹੀ ਤੇ ਉਚੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਆਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੁਆਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜੀਵ-ਲੋਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਤੇ 'ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇ ਗੰਦੇ ਅੰਦਰ ਦਬਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਿਹਨਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਇਸ ਸੁਆਲ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਸਬੰਧ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਅ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਇੱਕ ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਸਿੱਕੇ ਬੰਦ ਜੁਆਬ ! ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਸੁਆਲ ਉਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਮਸ਼ਵਰੇ, ਬਹਿਸਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਦਿਮਾਗ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦੇ ਦਰੁਸਤ ਜੁਆਬ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੈਗ਼ਾਮ ਦਾ ਹਥਲਾ ਅੰਕ ਵੀ, ਅੱਡ-ਅੱਡ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ, ਇਸੇ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ ਮਸਲੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਦਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਤੰਦ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਬੋਕਾਰੋ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅੰਦਰ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕਤਲੇ-ਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ 'ਅਜ਼ਾਦ' ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ।

'ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ' ਅਤੇ 'ਜਮਹੂਰੀ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬ ਹੋਰ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਵਿੱਡੀ, ਜਲਗਾਉਂ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਬੜੇਦਾ... ਬਹੁਤ ਵਾਰ 'ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ' ਵਿੱਚ ਜਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 'ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ'-ਜਿੱਥੇ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ 'ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਮਸ਼ੀਨਗੀ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ 'ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ' ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੁੱਟੇ ਤੇ ਨਪੀੜੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਿਪਰਾ, ਬੇਲਛੀ, ਕਨਸਾਰਾ ਤੇ ਅਰਵਲ ਵਰਗੇ ਹੌਲਨਾਕ ਕਤਲ-ਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਬੜੀ ਵਾਰ ਸਹਿਣੀ ਪਈ ਹੈ... ਧਨਾਢ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਹਨਤ-ਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਢਾਢੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ...

ਤਿਲੰਗਾਨਾ, ਨਕਸਲਬਾੜੀ, ਸ੍ਰੀ ਕਾਕੁਲਮ ਤੇ ਮਿਦਾਨਪੁਰ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਦਰਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਰੂਪ ਦੇਖੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਉਤਰ-ਪੂਰਬ ਅੰਦਰ ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਮਿਜੋਰਾਮ ਤੇ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੀ ਮਾਰ ਝਲਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਐਨੇ ਘਿਨਾਉਣੇ, ਵਿਰੋਧਤਾਪ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਫਿਰਕੂ ਕਹਿਰ ਦਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਤੁਅੱਸਬ ਤੇ ਤਿਸਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਰਹੀ ਹੈ—ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਅਕਸਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਐਨੇ ਕੁਝਰ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਰੂਪ 'ਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1984 ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਗੋਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਤਰ ਹਕੂਮਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਧਨਾਢ ਪਰਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵਡਿਆ-ਤੜਿਆਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਸੰਦ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੁਟਲ-ਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਅਤੇ ਜਾਲ 'ਚ ਫਸਕੇ, ਸਿੱਖ ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੱਕੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਜਾਈ ਲਹੂ ਵਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ, ਨਾਗਿਆਂ,

ਮੀਜ਼ੋਆਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਕਈ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ 'ਬਹਾਦਰੀ' ਤੇ 'ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ' ਦਾ ਗਲਤ ਨਾਉਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ 'ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ' ਬਦਲੇ ਕੋਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਲੁਟੇਰੀ, ਮਾਣਸਖਾਣੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ 'ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਚੌਕੀਦਾਰ' ਬਣਕੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣਾ, ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਜੁਝਾਰ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟੇ ਰੋਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ 'ਫਖਰ' ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਬਕ ਹੁਣ ਖੁਦ ਆਪ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।—ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਜੁਝਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਬਕ ਬਾਖੂਬੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਜਾਬਰ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਚੁਕਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰਲਾ ਧਨਾਢ ਵਰਗ ਅਜੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੇਗ਼ੈਰਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ "ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ" ਦਾ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਮੁੱਲ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਜੁਝਾਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਵਸਖੋਰ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਹਕੂਮਤ ਉੱਤੇ ਕਰਾਰੀਆਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਚੋਟਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਗਲਤ ਕੀਤੇ ਦੀ ਅਮਲੀ ਰੂਪ 'ਚ ਆਪਾ-ਪੜਚੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਤਾੜੇ ਤੇ ਨਪੀੜੇ ਵਰਗ (ਦਲਿਤ ਲੋਕ) ਅਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਤੇ ਧੌਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਭਨਾਂ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੁਟੇਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਸੰਗਰਾਮੀ ਗੱਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ 9 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 7 ਤੋਂ 10 ਨਵੰਬਰ ਤਕ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਆਪੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ 'ਚ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅਮਲ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਇਸ ਸਾਂਝੇ ਮੌਰਚੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਅੜਿੱਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੀ ਹੈ—ਉਹ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਪੱਖ 'ਚ ਭੁਗਤਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੋਚਣਾ ਤੇ ਸੁਧਾਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਦੁਸ਼ਮਣ—ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ—ਨੂੰ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ਉੱਤੇ ਕਰਾਰੀ ਭਾਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। □

ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਾਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ

ਹਰ ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਮਰ ਲੰਬੇਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਅਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਕ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿਰਫ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਧੀਨਗੀ 'ਚ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਲੁਟੇਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਜੂਦ ਸਮੱਥੇ ਵਿਰੋਧਾਂ ਕਾਰਨ ਗਹਿਰੇ ਸੰਕਟਾਂ 'ਚ ਜਾ ਧਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਪਦੀ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਤਰੇੜਾਂ ਤੇ ਮਘੋਰੇ ਖੁਲ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਉਭਾਰਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਡਾਂਗ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਗਲ ਗੂਠਾ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਫਾਸ਼ੀ ਕਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜਕ ਢਾਂਚੇ ਲੱਭਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਅਧਾਰ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਪਲਰਨ-ਪਸਰਨ ਤੇ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਪੁਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵਧਣ-ਫੁਲਣ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਰੂਪ 'ਚ ਨਿਰਖ ਕੇ ਹੀ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਧਾਰ ਦਾ ਠੋਸ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਦੇ ਪੇਂਤੜੇ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨਾਲ ਵਿਉਂਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਰਵਨ ਮੰਤਰ ਹੀ ਚਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰ ਸਕਦਾ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਬਣਤਰ :

ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁ-ਭਾਂਤੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਮਾਂ ਤੇ ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਗੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਜਾਦ ਰਿਆਸਤਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਫਿਰ ਅਗਾਂਹ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਤੇ ਬਰਮਾ 'ਬਰਤਾਨਵੀ ਭਾਰਤ' 'ਚੋਂ ਹੀ ਕੱਟੇ ਤੇ ਤਰਾਸ਼ੇ ਗਏ ਸਨ।

ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜੋਕੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਕਦੇ ਗੋਆ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੇ ਕਦੇ ਸਿੱਕਮ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਲੈਣ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਅਕਾਰ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮੋਕਲਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ 2 ਸਮਿਆਂ ਉਪਰ ਬਣਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਕ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਰਕ-ਸ਼ੀਲ ਅਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕੌਮੀ ਰਾਜ ਹੀ ਬਣਿਆ ਤੇ ਨਾ ਆਪਸੀ ਰਸਨਾ ਰਾਹੀਂ ਉਸਰਿਆ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਰਾਜ ਸੀ ਜਾਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਨੇ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਭਾਰਤੀ ਮੰਡੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਰਜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੁਟੇਰੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਸੰਦ ਸਨ। ਇਸ ਮੰਡੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ 'ਚੋਂ ਆਏ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਕੌੜਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿੱਤ ਤੇ ਲੋੜਾਂ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। 1947 ਦੀ ਸਤਾ-ਬਦਲੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਹੱਥ ਸਤਾ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਉਸਾਰੀ ਮੰਡੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਂਚ ਨਾ ਆਈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਲੁਟੇਰੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸੰਦ ਬਣੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਬਿਆਦਾਰ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਲੋਟੂ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਇਸੇ ਭਾਰਤੀ ਮੰਡੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਉਪਰ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਢਾਂਚਾ ਇਸੇ ਤਰਜ਼ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੀ ਉਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਢਾਂਚਾ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ-

ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਫਾਹੀ :

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਫੁੱਟੀ ਅੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਚਲਦਾ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੱਖ 2 ਕੌਮੀਅਤਾਂ

ਦੇ ਅਜ਼ਾਦ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਮੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ 'ਚ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਜੂਹ 'ਚ ਵਸਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਵੱਡੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕੌਮੀਅਤ 'ਚੋਂ ਹੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ 'ਚੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਲੁਟੇਰਾ ਟੋਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਈ ਕੌਮੀ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜ-ਦਬਾਅ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਸਗੋਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚਾ ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਮੰਡੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜੀ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਅ-ਲਤਾੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਵੱਡੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਅਧਾਰ ਕਿਸੇ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਉਸਨੂੰ ਸਗੋਂ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਲੱਖਣ ਲੱਛਣ, ਬਹੁਧਰਮੀ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ 'ਚ ਧਾਰਮਕ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਮਾਜੀ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਖੁਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ 'ਚੋਂ ਆਏ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮ-ਰਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾ ਕੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹਥਿਆਰ ਵੱਡੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਐਨ ਅਨੁਕੂਲ ਤੇ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਅਖੌਤੀ 'ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ' 'ਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਬਿਲਕੁਲ ਇਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ (ਜਿਹੜੀ ਸਿਰਫ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ) ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖਿੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਖਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਈ ਹਿੰਦੀ ਬੋਧਣ ਰਾਹੀਂ ਸਭਨਾਂ ਕੌਮੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਗੂਠਾ ਦੇਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਗਾੜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਦੇ ਇੱਕੋ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਸਿਸਟਮ ਬੋਧਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੇੜ ਦਾ ਵੀ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਦਿਅਕ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਹ 'ਭਾਰਤੀ ਕਰਨ' ਹਿੰਦ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖ 2 ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ 'ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ' ਵਿਰੁੱਧ ਕਹਿ ਕੇ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਮੂੰਹ ਆਇਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮ ਫਾਸ਼ੀਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ :

ਜਦ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੰਕਟ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ 'ਚ ਸਿਆਸੀ-ਆਰਥਕ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮ ਆਰਥਕ-ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇਂਦਰੀ ਕਰਨ ਤੇ ਫਾਸ਼ੀਕਰਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਮਲ ਲਈ ਸਮਾਜਕ ਦੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰ ਕੇ, ਫਿਰ 'ਭਾਰਤ ਇਕ ਹੈ', 'ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ', ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਭੜਕਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਫਾਸ਼ੀ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ—ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਉੱਪਰ। ਮੁਸਲਿਮ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ 1947 ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਥੇ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਜੋਂ ਧਿਰਕਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 12 'ਤੇ)

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਖ

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ । ਅਗਸਤ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਅਗਸਤ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ । ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਈ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਕੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਪੱਖ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਫੈਲਾਅ

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਆਗਮਨ ਸੱਤਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਫ਼ੌਰੀ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਕੋਰਲਾ ਦੇ ਮਾਲਾਬਾਰ ਤੱਟ ਤੇ ਅਰਬ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਪਾਏ । ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲੀਕਟ ਦੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਅਰਬ ਧਰਮ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਅੱਠਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਅਰਬ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਸਿੰਧ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਪਰ ਗਿਆਰਵੀਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ । ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਇਹ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਵੀ ਫੈਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂ ਸਨ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਸਲਿਮ ਫਿਰਕੇ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਬੱਝੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ । ਤੁਰਕ ਹਮਲਾਵਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਅੰਦਰਲੇ ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੱਝੀ ਸੀ । ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ 'ਚੋਂ ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ । ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਉਚੀਆ ਜਾਤਾਂ 'ਚੋਂ ਆਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਰਾਜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਝਾਕ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਉਹ ਸਨ ਜਿਹੜੇ

ਸਦੀਆਂ ਭਰ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਜਾਤਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਬਰਾਹਮਣ ਜਾਤ ਦੇ ਜੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਮੁਸਲਿਮ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਪਰਚਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਬਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਾਨਵੀ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਦਰਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀਪਾਤੀ ਵਖਰੇਵੇਂ ਅਤੇ ਛੂਤਛਾਤ ਦੇ ਕੋਹੜ ਦੀ ਅਣ-ਹੋਂਦ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਸੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਮੁਸਲਿਮ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਅਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਦੀਆਂ ਵੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਜਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਚੌਥੀ ਹਿੱਸਾ ਅਬਾਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਸਿੰਧ, ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਨੇ ਮੁਸਲਮ ਧਰਮ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ 90ਵੀਂ ਸਦੀ ਲੋਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ । ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫੈਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਇਹ ਤੱਥ ਬਿਲ-ਕੁਲ ਬੇਹੁਦਾ, ਤੰਤਰੀਣ ਅਤੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕੁਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਧਾੜਵੀ ਜਰਵਾਣੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ ਕਿ “ਮੁਸਲਮ ਧਰਮ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ” ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਮਗਰ ਪਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਦੇ ਮੋਢੀ ਆਰੀਆ ਵੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਸ ਤਰਕ ਮੁਤਾਬਤ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਅੰਦਰ ਫੈਲਿਆ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਬਦੇਸ਼ੀ ਧਰਮ ਹੈ । ਚੀਨ, ਜਪਾਨ, ਥਾਈਲੈਂਡ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੈ । ਅਜੋਕੇ ਪਰਸੰਗ 'ਚ ਅਸਲੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਤੱਥ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈ ।

19ਵੀਂ ਤੇ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਉਠੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਰੋਰਨਾ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਮੁਖ ਪੱਖ ਧਾਰਮਕ ਮੁੜ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਸੀ। ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਦੋਮ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਸੀ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ “ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ” ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੀ ਗਈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਰਾਹਮਣ-ਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਇਹ ਨੇਤਾ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਗਾਂਧੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ 'ਚ ਮਨੋ-ਕਲਪਤ (ਖਿਆਲੀ) ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਜੋਕੀ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ “ਰਾਮ” “ਰਾਮਰਾਜ” “ਰਾਮਧਨ” “ਰਘੁਪਤੀ ਰਾਘਵ ਰਾਜਾ ਰਾਮ” ਵਰਗੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਮੁਖ ਬੁਲਾਰੇ “ਆਰਗੇ-ਨਾਈਜ਼ਰ” ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਪਾਦਕ ਕੇ. ਆਰ. ਮਲਕਾਨੀ ਅਨੁਸਾਰ “ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲਹਿਰ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਰਾਹੀਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੇ ਪਰੇਰਿਤ ਕੀਤੀ। ਦਇਆਨੰਦ, ਰਾਮਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਵਿਵੇਕਾ-ਨੰਦ ਅਤੇ ਅਰਬਿੰਦੋ ਵਰਗੇ ਰੂਹਾਨੀ ਆਗੂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕੌਮੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ।” ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਅਪੀਲ ਧਾਰਮਿਕ-ਨੈਤਿਕ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ-ਸਤਿਆ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ, ਹਰੀਜਨ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਆ ਰਾਮ ਰਾਜ-ਨੈਤਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਕਲਪ ਸਨ।” ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਲਿਖੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਮਾਰਕਾ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸਦਾ ਸੀ। ਬਾਲ ਗੰਗਾਧਰ ਤਿਲਕ, ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਖਲੇ, ਪੰ: ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਆ, ਮੌਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ, ਵੀਰ ਸਾਵਰਕਰ, ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਵਲਭ ਪੰਤ, ਵਰਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਹੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵੱਸੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਸੀ ਇਸਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲਾ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਰਾਜ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾ ਸਭਾ 1923 ਤੋਂ 1933 ਤੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨਾਲ ਜੁੜਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ (Affiliate body) ਰਹੀ।

ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ “ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ” ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਮਾਰਕਾ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਇਸਤੇ ਅਗਵਾਈ ਸਥਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਂਗਰਸੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀਗ ਵੱਲ ਹੀ ਤੱਕਦੇ ਰਹੇ। 1928 ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ-ਕਰਮ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੌੜ ਕੱਟਿਆ ਜਦੋਂ ਮੌਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਸੈਂ-ਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਚੋਣ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਧਰਮ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰਲੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਗੂ ਇਸਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬਦਜਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੀਗ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾ ਮੁਸਲਮ ਸਿਆਸੀ ਹਲਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਸੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਮੁਸਲਿਮ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਝੰਡਾ ਬਰਦਾਰ ਬਣਕੇ ਉਭਰਦੀ ਗਈ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ “ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ.....” ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਵੀ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਸੀ। ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ “ਕਵੀਆਂ ਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਹਲਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.....” ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਵੱਲ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜਿਨਾਹ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਂਗਰਸੀ ਕਵਿਤਰੀ ਸਰੋਜਨੀ ਨਾਇਡੋ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ “ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮ ਏਕਤਾ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ” ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ) ਵਰਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆਂ।

ਕੁਝ ਹਲਕੇ ਮੁਸਲਮ ਵੱਸੋਂ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ‘ਪਾੜੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਦੀ ਨੀਤੀ’ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮ ਲੀਗ 'ਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਧੂਰਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂ ਲਾਬੀ ਭਾਰੂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਜਾਂ ਜੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਜਾਂ ਖਰੀਆਂ ਕੌਮੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ

ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਨਾ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮ ਤਬਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰ ਭਾਰੂ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਕਾਰੀ ਰਵਈਏ ਨੇ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ “ਪਾੜੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ” ਦੀ ਨੀਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਭੋਇੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਡਰ ਨੂੰ ਕਿ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਹਿੰਦੀ-ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਮੱਲੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਤਬਕੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰ-ਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜੋ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਜਾਂ ਖਰੀਆਂ ਕੌਮੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਧਾਰ, ਬਰਾਹਮਣਵਾਦ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤੀ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਖਰੀਆਂ ਕੌਮੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਉਹ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਧੁਨਿਕ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ, ਤਾਮਿਲਾਂ, ਮਲਿਆਲੀਆਂ, ਸਿੰਧੀਆਂ, ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬੋਗਸ “ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ” ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਇਛਤ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਪਰਚਾਰਦੇ।

ਮੁਸਲਮ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਪਰੇ ਧੱਕਣ ਦਾ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਣ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ “ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ” ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕ ਜੁਟ ਏਕਾਤਮਕ (Unitary) ਢਾਂਚਾ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੁਸਲਮ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਉਘੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾ ਇਕ ਜੁਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇੰਨੇ

ਅੰਨੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕੌਮੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚ ਸਕਦੇ। 1939 ਵਿਚ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਚੋਣ ‘ਸੱਚੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਰੋਧੀ’ ਹੋਣ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜਿਤੀ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਵਲੋਂ ਬੋਸ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਉਸ ਚਿਠੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੈ? ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਰੋਧੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।”

ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ (ਪੰਜਾਬ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਸਿੰਧ, ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਪਖਤੂਨਸਤਾਨ ਵਗੈਰਾ) ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਿਆਸੀ ਸਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਹ ਧਰਮ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖੁਦ ਨਹਿਰੂ ਤੇ ਪਟੇਲ ਵਰਗਿਆਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਕੱਠੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ‘ਕਮਜ਼ੋਰ’ ਕੇਂਦਰ (Federative Centre) ਇਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਖਿੰਡ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੇਂਦਰ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨਾਲੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਏਕਾਤਮਕ (Unitary) ਭਾਰਤ ਵਿਹਤਰ ਰਹੇਗਾ।

1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਵੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਹੋਏ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗੇ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਪਸੀ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਸੈਕੂਲਰ ਹੋਣ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਬਹੁਤ ਪਿਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਪਟੇਲ ਅਤੇ ਪਰਸੋਤਮ

ਦਾਸ ਟੈਡਨ ਵਰਗੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਹਿੰਦੂ-ਜਨੂੰਨੀ ਕਰਮਵਾਰ 'ਆਜ਼ਾਦ' ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ-ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਪੇ ਗਏ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂਅ ਭਾਰਤ-ਵਰਸ਼ ਰੱਖਣਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸ਼ੋਕ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਚਿੰਨ ਮੰਨਣਾ, 'ਸਰਤਮੇਵ ਜਯਤੇ' ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਥਨ ਬਣਾਉਣਾ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਸੰਸਕਰਤਾਈ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ।

1947 ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਵਸੋਂ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪਤਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਆਜ਼ਾਦ 'ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼' ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁੱਢਲਿਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੌਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਤੀ ਲਾਉਂਦਾ ਇਕ ਸਰ-ਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੈਕੂਲਰ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਜਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ। ਹਨ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਸੋਂ ਦੀ ਕੁਲ ਅਬਾਦੀ ਦਾ 12 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਤੀ ਵੇਲੇ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 1981 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਵਸੋਂ 12 ਫੀਸਦੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 3838 ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 116 ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ, 1753 ਆਈ. ਪੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 50 ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਕੌਮੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ 113772 ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 2479 ਮੁਸਲਮਾਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 4.4 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 6 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਆਗੂ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ (ਦਲਿਤ) ਰਿਜ਼ਵੇਸ਼ਨ ਨਾ ਬਚਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਰਿਜ਼ਵੇਸ਼ਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਪੜਾਸੀ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।" "ਅਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਸੈਕੂਲਰ" ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਲਿਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਲਹੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਦਲਿਤ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਦਲਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ (ਰਿਜ਼ਵੇਸ਼ਨ ਵਗ਼ੈਰਾ) ਫੌਰੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਹਿਰੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠ-ਦਿਆਂ ਹੀ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਰਦੂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ (ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਗ਼ੈਰਾ) ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵਸੋਂ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ।

1947 'ਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ 'ਤੇ ਮੜੀ ਗਈ ਜਬਰੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਠੱਸ ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਅਧਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲ "ਭਾਰਤੀ ਕੌਮ" ਦੀਆਂ ਨਕਲੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਉਤੇਜਤ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਜਨੂੰਨ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭੜਕਾ ਕੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੰ 1947 ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਲੀਗੜ੍ਹ, ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ, ਜੱਬਲਪੁਰ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ, ਭਿਵੰਡੀ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੁਲਸ ਦਾ ਹੱਥ ਬਹ-ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸੋਖ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਭ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। "ਕੌਮੀ" ਅਖਬਾਰ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਗਿਰੀ ਲਾਲ ਜੈਨ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਵਿਰੋਧੀ ਜਜ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸੇ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ

ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਾਂਗਰਸ

ਮਾਲਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਨੇ ਬਰਜਿੰਦਰਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਫਗਵਾੜਾ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾਏ, 1 ਏ, ਗੋਲ ਮਾਰਕੀਟ, ਮਿਲਾਪ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਹਿੰਦੂ ਲਾਬੀ ਭਾਰੂ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮ ਵੋਟ ਕਿਉਂ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ? ਇਸਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਭੜਕਾਇਆ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂਸਭਾ ਵਰਗੀਆਂ ਫਾਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਅਤੇ ਬਦਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੁਸਲਮ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਖੋਖਣ ਸੀ ਪਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਮੇਂ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਸਿਧੇ ਰੂਪ 'ਚ ਆਪ ਤੁਰਕਮਾਨ ਗੇਟ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਬਰੀ ਨਸਬੰਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ 1977 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਲ ਉਲਰ ਗਿਆ। ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਚਿੱਟੀ ਹਮਾਇਤ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵਰਗੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਜਨਸੰਘ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇਸ ਪਾਰਟੀ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਬੱਝ ਸਕਿਆ।

1980 ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸਤਾ 'ਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮੁਸਲਮ ਵੋਟ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਉਠ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ 'ਤੇ ਟੋਕ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੁੱਧ ਨੀਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੱਧ ਨੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹਵਾ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸਾਮ, ਮਨੀਪੁਰ, ਤਰੀਪੁਰਾ, ਮੀਜੋਰਮ, ਪੰਜਾਬ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪੋ ਆਪਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗੀ ਛਾਤਰ ਸਿਆਸੀ ਘਾਗ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਤੂਫਾਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਕੇ ਹੀ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫਿਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਿਆ। ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ, ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆਂ ਵਰਗੇ ਅੱਤ ਦੇ ਪਿਛਾਖੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਉਚਿਆਉਣਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਗੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ, ਉਸਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਉਸੇ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਗੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਕਮੀਜ਼ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ

ਜਨੇਊ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਦਿਖਾਉਣਾ, ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣਾ, ਗੰਗਾ ਸਫਾਈ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ 'ਚ ਦਖਲ, ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ 'ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ' ਦੇ ਨਾ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਇਸੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਰੇਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਹੜ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਵਰਗੀਆਂ ਨਕਲੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਹਕ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੈਤਾਨ ਹਿੱਸਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੇਧਤ ਕਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਅੰਕਾਤ ਭੁੱਲ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਏਨਾ ਨੰਗਾ ਚਿੱਟਾ ਜਬਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਦ ਵੀ ਰਾਮ ਜੇਠ ਮਲਾਨੀ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਣ ਦਾ ਖੋਖਣ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਖ ਸਕਣ।

ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ

ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇ? ਕੀ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰਾ "ਦੱਡ ਵੱਟ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕੱਟ ਦੀ ਨੀਤੀ" 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਮੂਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਵੇ? ਕੋਈ ਵੀ ਗੈਰਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਦੂਜੀ ਸਲਾਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ? ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਮੁਸਲਮ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾਕੇ ਫਿਰ "ਮੁਸਲਮ ਹੋਮਲੈਂਡ" ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੰਦਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲੈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਝੱਟ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬੰਗਾਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੰਧੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਬਲੋਚੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪਖਤੂਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਚ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਬਚਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਗਲ ਪਵਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਜਦੋਜਹਿਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੰਧ ਅਤੇ ਬਲੋਚਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਮੁਸਲਮ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਸਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਟਾਕਰਾ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਦਮ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ

ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਂਝਾ ਸਿਵਲ ਕੋਡ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੁਸਲਮ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ।

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੂ-ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਨੂੜ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਦੇਹੱਲ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਜਬਰੀ ਏਕਤਾ ਤੋੜਕੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਇਛਤ ਅਤੇ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਜੁਝਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਲਿਮ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਸਤਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨਾਲ ਜਦੋਂਜਹਿਦ 'ਚ ਨੇੜਤਾ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਤਬਕਿਆਂ ਨਾਲ

ਮਿਲਕੇ ਉਸਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਪਾਰਟੀ—ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ—ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਜੇਤੂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਏ ਨਵੇਂ ਰਾਜ 'ਚ ਹੀ ਮੁਸਲਿਮ ਸਵਾਲ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ 'ਚ ਕੋਈ ਹਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਵਿਚ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਜਮਾਤ ਹੀ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲਾ ਰਾਜ 'ਨਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਲੰਨਿਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸਫਲ ਤਜਰਬਾ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਵੀ ਚੁਕੀ ਹੈ।

9 ਨਵੰਬਰ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਭਵਨ, ਲਾਜਪਤ ਨਗਰ ਜਲੰਧਰ ਸਵੇਰੇ 9 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ

ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣਗੇ

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕੀ ਹੈ?

ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਕੀ ਕਰਨ?

ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਉਪਰਲੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ

ਰੱਖਣ ਲਗਿਆਂ ਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਣ

1. ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਈ, ਵਿਦਿਅਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਗਲਬੇ ਬਾਰੇ
2. ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਗਲਬੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥਕ ਅਧਾਰ ਬਾਰੇ
3. ਭਾਰਤ ਦੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦੀ ਲਹਿਰ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਭਾਰੂ ਹੋਸੀਅਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ-ਪੱਖੀ ਅਸਰਾਂ ਬਾਰੇ।
4. ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਉਪਰ ਪ੍ਰੇਤ ਛਾਇਆ ਬਾਰੇ।
5. ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ (ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ, ਫੌਜ, ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਆਦਿ) ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤ ਦਾ ਗਲਬਾ
6. ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਜਰਮਾਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਸਿੱਖ ਧਨਾਢ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮ) ਦੀ ਪਛਾਨ ਬਾਰੇ।

ਸੰਪਰਕ ਪਤਾ

ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ

5—ਨਵੀਂ ਮਾਰਕੀਟ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਜਲੰਧਰ।

ਐਸ. ਐਲ. ਵਿਰਦੀ

ਜਥੇਬੰਦਕ ਸਕੱਤਰ

ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਸੰਮੇਲਨ।

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਘਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਇਕ ਬਹੁ-ਧਰਮੀ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁੱਖ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਇਸਾਈ ਕੁਲ ਵਸੋਂ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਾਲ ਲਾਗਾ ਦੇਗਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਆਦਿ-ਧਰਮੀ' ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਦਿ-ਧਰਮ "ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੂਲ-ਵਾਸੀਆਂ (ਆਦਿ-ਧਰਮੀਆਂ) ਦੁਆਰਾ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ" ਉਹ "ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਬਾਲਮੀਕ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਬੀਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਮਦੇਵ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ" ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਦਲਿਤਾਂ ਨੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਜੇ ਸਿਰਫ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਖੇਤਰ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਇਸਾਈ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰਾਹਮਣ-ਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੋਭ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਾਈਆਂ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦਲਿਤ ਹੈ। ਬਰਾਹਮਣ ਜਾਤ ਵਲੋਂ ਢਾਢੇ ਜਾਂਦੇ ਸਮਾਜਕ ਜਬਰ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਲੁਟ-ਖਸੁੱਟ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਇਸਾਈਅਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇਖੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਰਮ ਹੀ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਛੂਆ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ। ਜੇ ਅੱਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦਲਿਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮ ਵਿਤਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦਲਿਤਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਇਸਾਈਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਦਲਿਤ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ

ਅਵਾਜ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮਾਜਕ ਜਬਰ ਤੇ ਬਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਇਸਾਈ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ, "ਜੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ" ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਾਈਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਅੰਦਰ ਰੋਜ਼ ਮਰਾ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣ ਚੁਕੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਦਰਦ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਝੱਲਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖ—ਆਰਥਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ—ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਾਰਮਕ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਹਿਮ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਘਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਧਾਰਮਕ ਤਬਕੇ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਅੰਗ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮ ਅੱਜ ਆਪਣੀਆਂ ਜਮਾਤੀ ਲੋੜਾਂ, ਅਖੰਡ ਭਾਰਤੀ ਮੰਡੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਸਤੇ ਆਪਣਾ ਗਲਬਾ ਜਮਾਈ ਰੱਖਣ ਤਹਿਤ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ-ਭੜਕਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਸਵਰਨ-ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਾਹਕ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਮਿਰਾਹ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਤਬਕੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਏਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਏਨੀ ਵਾਰੀ ਜ਼ਿਕਰ ਅਧੀਨ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਇਥੇ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਅ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੀ ਕਰਨ ?

ਅਗਸਤ 47 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਭਰਵਾਂ ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸਰਗਰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਕੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਰਹੇਗਾ ? ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ, ਧੱਕਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੇਰ ਸਵੇਰ ਰੋਸ ਅਤੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੋਸ ਤੇ ਟਾਕਰਾ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੇ ?

ਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਸਤਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇਹ ਧਾਰਮਕ ਵਰਗ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਖਿਲਾਫ ਜਦੋਜਹਿਦ ਵਿਚ ਪੈਣ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਦੋਜਹਿਦ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ? ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਸਿਵਲ ਕੋਡ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਤਾਂ ਬਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਤਖਤਾ ਉਲਟਾਉਣ 'ਚ ਹੈ। ਪਰ ਤਖਤਾ ਉਲਟੇ ਕਿਵੇਂ ? ਕੀ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਉਸਾਰ ਕੇ ? ਨਹੀਂ। ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਲ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਟਾਕਰਾ (Resist) ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦਬਾ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਬਦਲ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਧਿਰਾਂ 'ਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਟਕਰਾ ਅਤੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੇਹੱਦ ਸੋਝੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤਾਕਤ 'ਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਭਾਰੂ ਧਿਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਠਿਥੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜੁਟ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਮੁੜ ਨਵੇਂ ਰੂਪ 'ਚ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਜੇ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਲੈਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਇਸੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਠੋਸ ਰੂਪ 'ਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਲੁਟ-ਖਸ਼ੂਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਠੀ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਇਸੇ ਹੀ ਨੁਕਤੇ ਭਾਵ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਹੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੁਆਲੇ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਇਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਹੈ। ਬਹੁ-ਧਰਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਹਿੱਤ ਕਿਸੇ ਇਕ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਨ 'ਚ ਨਾ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਪਾਰਟੀ ਸਿਰਫ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਰੂਪ 'ਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਕੋਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤਕ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਈਸਾਈਆਂ ਲਈ ਹੀ ਹੋਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਲਿਬਰਲ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕਰਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਂਝੀ ਜਦੋਜਹਿਦ ਲਈ ਹੀ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਘਾਤਕ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਜਕੜ ਪੰਜਾ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਹਿਰ 'ਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਪਰ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਓਪਰੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਹੀ ਦਿਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। 9 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਪਰ-ਵਾਰਾਂ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ "ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਨੂੰ ਚੋਰ ਠੱਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਸਾਨੂੰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ....." ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਵਰਨਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰ ਸਨਅਤ ਜਾਂ ਰਾਜਸੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ 'ਚ ਉਚੀਆਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਮੱਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾ ਲੈਣ 'ਚ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਤਾਕਤ 'ਚ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਭਾਰਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਦਾ ਫਸਤਾ ਵੱਢਕੇ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਘਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਡੁੱਕਰ ਦੇ ਰਹਿ ਸਕਣ। □

(ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 4 ਦੀ)

ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਿਮ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਹਮਲੇ ਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਸ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕਾਰਨ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਸਮਾਜੀ ਜਲਾਲਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਤੁਅੱਸਬਾਂ ਨਾਲ ਗੁਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲੇਗੀ ਜੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਗਲ 'ਚ ਪਾਈ ਰੱਖਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਉਤੇ ਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਾਬੰਦੀ ਹੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖਾਂ, ਬੋਧੀਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਧਰਮ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਤੇ ਵਿਸਵਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਕ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਤਕਰੇ, ਸਾੜੇ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਘੜਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਵਾਦ ਦੇ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੱਲ ਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਹੱਥ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਖੁੰਘਾਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਜਰੂਰੇ ਉਹ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਘੀ ਨੱਪ ਰਹੇ ਹਨ, ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜੀ ਜਬਰ ਦੀ ਚੱਕੀ 'ਚ ਨਪੀੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਚੁੰਡੇ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਗਾੜ ਕਰਦੇ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿ-ਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਅਜਿਹੇ 'ਬੇਗਾਨੇ' ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਣੀਆਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ (ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਬੋਧੀਆਂ, ਇਸਾਈਆਂ, ਆਦਿ), ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਸਨਭਾਂ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮੀਅਤਾਂ, ਧਾਰਮਕ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ, ਦਬਾਉਣ ਤੇ ਨਪੀੜਣ ਲਈ ਸਮਾਜਕ ਅਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜ ਜਦ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਝੰਡੇ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਫਿਰਕੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜੀ ਜਲਾਲਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸਵੈ-ਮਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਰੋਹਲੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਪਰ ਫਾਸ਼ੀ ਜਬਰ ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਹੀ ਆਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੌਮੀਅਤਾਂ 'ਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਖੇੜਾ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੋੜਵੇਂ ਰੂਪ 'ਚ ਫਿਰਕੂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਮਜਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਕਦਮਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜੀ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਫਾਸ਼ੀ ਜਬਰ ਢਾਹੁਣ ਤੇ ਹਰ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜੇ ਕਰਨ ਦੀ ਉਘੜਵੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। □

ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨ ? ਇਕ ਦਲਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

—ਐਸ. ਐਲ. ਵਿਰਦੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ

[ਤਿੰਨ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ “ਸਿੱਖ ਸੰਮੇਲਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ” ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਜੁਮੇਵਾਰ ਸਿਆਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਅਤੇ ਸੋਚਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪਾਇਆ ਸੀ “ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਕੀ ਹੈ ? ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨ ?” ਭਾਰਤੀਯ ਦਲਿਤ ਪੈਂਥਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਾਖਾ ਨੇ ਇਸਦਾ ਉਤਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਇਕ ਲਿਖਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਸ਼ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਆਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੀ ਆਇਆ ਆਖਾਂਗੇ—ਸੰਪਾਦਕ]

ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹਾਨ ਥੰਮ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੂਲ ਤੱਤ ਹਨ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਸਿੱਖੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਤੱਤ ਅੱਜ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ, ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਪਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਨਕਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਾਧ, ਸੰਤ ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ...ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਭਾਂਡੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੱਖਰੇ ਹਨ । ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ।

ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ (ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਹੈ) ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਅਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਣ ਲਈ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਮਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ । ਹਰਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਬੜਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਵੱਖਰੇ, ਖੂਹ ਵੱਖਰੇ, ਸਮਸ਼ਾਨਘਾਟ

ਵੱਖਰੇ, ਮਹੱਲੇ ਵੱਖਰੇ ਸਨ । ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਮੁੜਿਆ ਸੀ ।.....

ਜੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੂਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ 'ਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ।.....

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀਪਤੀ, ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ, ਰਜਵਾੜੇ, ਧਨਾਡ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਸਾਹਮਣੇ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟੇਰੀ, ਜਾਬਰ ਅਤੇ ਮਾਣਸ ਖਾਣੀ ਜਮਾਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੋਹਨਤਕਸ਼, ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਸਿੱਖ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਕ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਉਭਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਨਾਡਾਂ ਦਾ ਗਲਬਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।.....

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਿੰਦੂ ਨਾਲ ਨਾਤੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਸਵਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛਲੱਗ ਹੈ । ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਹ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਹ ਸਵਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਕੰਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ । ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।.....

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਹੋਈਆਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਲਿਤ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦਾ

ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਕਦੀ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਜਦ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।.....

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਦਲ ਦਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਿਸਲਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪਲੇਚੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਜਗੀਰੂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ।.....

ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਨਾਕਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਵਰਨ ਕਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਇਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲਕ ਗਰੀਬ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਦਸੰਦ ਕੱਢਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮੋਹ-ਨਤ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣੀ ਸਗੋਂ ਬਾਠ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) ਜਿਹੇ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਖੁੰਨੀ ਕਾਂਡ ਰਚਦੇ ਹਨ। ਦਲਿਤ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਤੇ ਜੁਲਮ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਟਵਾਦ ਦੇ ਜੁਲਮ ਤੇ ਦਮਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਜੁਲਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਨਾ ਜੁਲਮ ਸਹਿਣਾ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਉਪਰ ਬੇਸੁਮਾਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ, ਬੇਲਫੀ ਕਾਂਡ, ਪਿੱਪਰਾ ਕਾਂਡ, ਬਜਿਤਪੁਰ ਕਾਂਡ, ਸਾਧੂਪੁਰ ਕਾਂਡ, ਦੇਵਲੀ ਕਾਂਡ, ਮਰਾਠਵਾੜਾ ਕਾਂਡ, ਪਾਰਸ ਬਿੱਘਾ ਕਾਂਡ, ਕਵਲਟਾ ਕਾਂਡ, ਕਾਂਸਰਾ ਕਾਂਡ, ਅਰਵਲ ਕਾਂਡ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੋਰ ਕਾਂਡਾਂ ਸਮੇਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਕਦੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ? ਕੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਪਾਸ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੇ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਟ ਸਕਦੇ।

ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿਤ ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਸੋਂ ਜਿਸ ਵਰਗ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਕੇ ਬੈਠਾ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਉਹ ਵਰਗ ਸਫਲਤਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਾਬ ਲੈਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।.....

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁੱਦਮੁਖਤਾਰੀ ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ 8 ਸੂਬੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਂਧਰਾ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜਾ ਫਤਵਾ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ

ਸਬੂਤ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ..... ਅਖੌਤੀ ਹਿੰਦੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਝਾੜਖੰਡ ਮੁਕਤੀ ਮੋਰਚਾ, ਸਤੀਸ਼ਗੜ ਸਟੇਟ, ਗੋਰਖਾ ਲੈਂਡ, ਉਦਿਆਚਲ ਤੇ ਉੱਤਰ ਖੰਡ ਵਰਗੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵੀ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਝੁਕਾਅ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੜੀ 'ਚ ਲਿਆਕੇ ਸਾਂਝੀ ਲਹਿਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁੱਦ ਮੁਖਤਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੋਂਦ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰੀ ਤੇ ਸੂਦਰ, ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੇ ਤੇ ਸੂਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਤੇ, ਬਿਲਿਆਂ ਜੈਸਾ ਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ (ਸਿੱਖ, ਇਸਾਈ, ਬੋਧੀ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ) ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਸੂਦਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਆਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜ ਸਤਾ 'ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਸਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਰਹੇ ਦਲਿਤਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਕੰਡੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਗਰਮੱਛ ਤੋਂ ਤਦ ਹੀ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਗਰ ਔਰਤ ਦਲਿਤ ਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਅੱਜ ਤਿੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਭ ਲੋਕ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਹੋਣਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫ ਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਬਲਕਿ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਐਸਾ ਵਰਗ ਜੋ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ, ਸਮਾਜਿਕ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਾਬੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਾਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਜਪਾਨ 'ਚ ਬਰਾਕੋਮਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਫਲਸਤੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੱਠਜੋੜ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਚੇਤਿੰਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। □

ਪਾਠਕ ਦੇ ਖੱਤ

ਸਾਥੀ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,

ਲਾਲ ਸਲਾਮ !

ਸਮਾਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈਗਾਮ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਮਝ ਤੁਸੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਰ 'ਚ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਗੇ :—

(1) ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਪੈਗਾਮ ਅਕਤੂਬਰ 86 ਸਫਾ 3 ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਬੰਦੂਕ” ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਸੁੱਘੜ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਪੈਗਾਮ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ—

[ਸਾਥੀ ਜੀ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਗਾਮ ਕੋਲ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦੂਕ ਨਹੀਂ]

ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਥੀ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰ ਆਪ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਜਾ ਖੜਦੇ ਹੋ।

ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਤਾਕਤ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਉਭਾਰ ਉਠਣਗੇ ਕਿਵੇਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਜਦ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਖਾੜਕੂ ਐਕਸ਼ਨ [ਗੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ] ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਉਭਾਰ ਉਠੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਗਦਰੀ ਲਹਿਰ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਲਹਿਰ।

ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਰਥਕਵਾਦੀ ਲੀਹ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਆਪ ਦਾ ਪਾਠਕ
ਕੁਲਵਿੰਦਰ (ਸੰਗਰੂਰ)

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,

ਲਾਲ ਸਲਾਮ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੇਪਰ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਓ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਆਸ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋਗੇ।

(1) ਤੁਸੀਂ ਪੇਪਰ ਕਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਦੇ ਐਜੀਟੇਟਰ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਫਿਰ ਐਜੀਟੇਟਰ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪੇਪਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮੰਤਵ ਕੀ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਜਾਂ

ਐਜੀਟੇਟਰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

(2) ਕਦੇ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੈਗਾਮ ਪੰਦਰ-ਵਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਹੀਨੇ ਵਾਰ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(3) ਪੇਪਰ 'ਚ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਛਾਪੋ :

ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਸ ਜਬਰ ਬਾਰੇ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਇਸਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹਨ। ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਮਰੇ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਦਿ।

ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਮਰੇ 'ਚ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਸਲੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀ ਛਾਪਣਾ ਹੀ ਅਮਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪੇਪਰ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਦੂਰ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕੁਝ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਜਆਬ ਤੁਸੀਂ ਆਰਥਕ ਸਮਸਿਆ ਦੇਵੋਗੇ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰ ਕੇ ਆਉ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਦੇ ਧੱਖਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਇਕ ਪਾਠਕ, ਪਿੰਡ ਖੋਖਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ।

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,

ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਤੇ ਆਰ. ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਕੁਝ ਸੁਆਲ ਉਭਰੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਲਿਖਤ 'ਚ ਸਿਰਫ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਪੁਆੜੇ ਦੀਜੜ੍ਹ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਪੁਆੜੇ 'ਚ ਦੋਸ਼ੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ (ਸਮੇਤ ਤੁਸੀਂ) ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਸਹੀ ਨਿਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਮਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਲੜੀ। ਫਿਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਲੜਾਈ ਮੋਰਚੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰਤ ਲੜੇ ਗਏ ਜੋ ਇਕ ਸੋਝੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਵੀ ਪੁਆੜੇ ਦਾ ਇਕ ਫੈਕਟਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੜਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰਕੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੁਆਬ ਦਿੰਦੇ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਜੁਮੇ-ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਪਰ ਘੱਟ) ਜੋ ਇਥੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਤੇ ਇਥੋਂ ਭਜਾਉਣ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਦੋ ਫੈਕਟਰ ਲਿਖਤ 'ਚ ਉਭਾਰੇ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਾਬੀ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,

ਅਜ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ. ਅਸਾਮ, ਗੋਰਖਾਲੈਂਡ (ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ) ਆਦਿ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਭਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਪਿਛੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਖਤਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬੂ-ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਗਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਭਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਨਹੀਂ, ਲੋਕ ਦੋਖੀ ਹਕੂਮਤ ਤੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਆਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਫਸੋਸ! ਕੁਝ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾ-ਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪਿਛੇ ਰੂਸ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮ-ਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਲਹਿਰਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਲਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਤੇ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਪੱਖ 'ਚ ਭੁਗਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ

ਆਪਦਾ ਪੇਪਰ ਪੈਗਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਦਰੁਸਤ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕੌਮੀ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਲੈਂਦਾ ਦਰੁਸਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਰਹੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਪੇਪਰ ਵਲੋਂ ਅਖੌਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿਕੜ ਉਛਾਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਰੁਸਤ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਮਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸੁਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ਹਨ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਏਨਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਜੇ ਆਪਾਂ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬੁਰਜ਼ੂਆਂ ਤਾਕਤਾਂ, ਕਟੜਪੰਥੀ ਧਾਰਮਕ ਅਨਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬੋਹਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਤੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਪਾਰਟੀ, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਫਰੰਟ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੁਭ ਇਛਾਵਾ ਨਾਲ—ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਪਾਠਕ

ਸ਼ਿਵ ਸੈਨੀ ਗਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ

[ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀ ਭਾਰਤੀਯ ਵਾਲਮੀਕ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ਦੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਬਰਾਂਚ ਵਲੋਂ ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ-ਸੈਨਾ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਉਲਝਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ—ਸੰਪਾਦਕ

ਮਾਨਯੋਗ ਵੀਰ ਜੀ,

ਭਾਰਤੀਯ ਵਾਲਮੀਕ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਦਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਡੀ ਭੌਲੀ-ਭਾਲੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗਲ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਨਾ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਪਖਪਾਤੀ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਵਾਲਮੀਕਿ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਬਜਾਰ ਬੰਦ ਕਰਵਾਦੀ ਹੈ, ਸਿਖ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਵਾਲਮੀਕਿਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਨੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਸਾਡੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਕੇਸ ਪੁਆ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਮਹੌਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫਾਇਰਿੰਗ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਨਕੇਦਰ ਵਿਖੇ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੁਲਸ ਹੱਥੋਂ ਗੋਲੀਆਂ

ਖਾਧੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨਹੀਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਾਡੇ ਮੁਹੱਲੇ ਤੇ ਫਾਈਰਿੰਗ ਹੋਈ। ਹੁਣ ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਅਤਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਰਕਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ.....

ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇਣਗੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ 'ਵਾਲਮੀਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਅਮਰ ਰਹੇ' ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਤ ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦੇ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਤੇ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਲਈ 'ਲੌਰਿਕ ਸੈਨਾ' ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।..... ਸਾਡੀ ਸਾਰੇ ਆਦਿ ਧਰਮ, ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਆਪਣੀ ਭੌਲੀ ਭਾਲੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣ।

ਅਪੀਲ ਕਰਤਾ: ਆਦਿ ਧਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ

ਸੰਤ ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਜੀ: ਮੁਖ ਸਕੱਤਰ

ਦਰਸ਼ਨ 'ਰਤਨ': ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਕੱਤਰ

ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੌਢੀ

ਦਫਤਰ:—1619, ਬਸਤੀ ਵਾਲਮੀਕਿਨ, ਨੇੜੇ

ਸਿਵਲ ਹਸਤਤਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਾਥੀ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਇੱਕ ਪੜਚੋਲਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ

ਸਾਥੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਝਰੂਤ ਸਾਰੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਹਲਕੇ ਦੀ ਇਸ ਨਿੰਦਿਆ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ, ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰਥ ਸੀ/ਤੇ ਹੈ। ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸਾਥੀ ਮਾਨ ਦੇ ਦਰਦ-ਨਾਕ ਕਤਲ ਉੱਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਅਗਾਉਂ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਝ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਸੁਆਰਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿ ਲਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਸੱਚੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਤਲ ਉੱਤੇ ਗਹਿਰਾ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਦਰੁਸਤ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੈਂਤੜੇ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਨਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਖੂਨ ਤੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਇਸ ਵਹਿਣ ਅੰਦਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸਮਤੋਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਾ ਖੜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਅਤੇ ਗਲਤ ਲਾਈਨ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਨਖੇੜਾ ਹੋਣਾ ਸੀ — ਅਤੇ 8 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਮਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬੱਗਾ 'ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਨੇ ਇਹ ਨਖੇੜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਖਾਸਾ-ਪਛਾਣਕਾਰੀ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਇਨਕਲਾਬੀ 'ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਗਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ? ਮਸਲਾ ਟੇਢਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਭਰਪੂਰ ਵੀ। ਜੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਮਾਗਮ' ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਗੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਈਆਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਖਾਸੇ ਤੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ, ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ 'ਖਾਨੇ' ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ? ਸਾਡੀ ਮੁਰਾਦ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ, ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐੱਮ. ਵਰਗੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਸਮਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੁੱਲੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ

'ਮਾਨ' ਨਾਲ ਲਗਾਉ ਅਤੇ 'ਹੇਜ਼' ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗੁੱਝਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨੰਗੀਆਂ-ਚਿੱਟੀਆਂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਪੂਰੇ ਮਾਣ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਸਾਹਿਤ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀਆਂ? ਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ "ਨਕਸਲੀ" ਕਹਾਉਂਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਧਿਰਾਂ ਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਇਹ 'ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਾਂਝ' ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਜਬ ਅਧਾਰ ਦੇ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਗਈ? ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਕੁੱਝ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਤੇ ਕੌੜਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਔਖਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। 'ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ' ਮੌਕੇ ਜਾਹਰ ਹੋਈ ਇਹ ਸਾਂਝ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਅਕਾਰਨ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਂਝ ਦਾ ਇੱਕ ਠੋਸ ਸਿਆਸੀ ਅਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਜੇ ਇਉਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ-ਭਲੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਸਟੇਜ ਵਰਤਣ ਮੌਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਡਾਹੁਣ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਦੇ 'ਖਾਨਦਾਨੀ ਮਾਹਰ' [ਨਾਗੀ ਰੈੱਡੀ-ਮਾਰਕਾ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਝੰਡਾ ਬਰਦਾਰ] ਐਨੀ ਸੌਖ ਤੇ ਮੌਜ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਸੰਗ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੋਕਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਤੇ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਨਾ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਸਾਂਝ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਅਧਾਰ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ "ਨਕਸਲੀ" ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਗੈਰ-ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਮਝ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਧਿਰਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ, ਅਕਾਲੀਆਂ, ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਮੁਜ਼ਰਿਮ ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਿਥ ਕੇ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਨਜ਼ਲਾ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਉਪਰ ਹੀ ਝੜਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਧਿਰਾਂ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ-ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੱਠ ਜੋੜ ਨੂੰ "ਜਬਰ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ" ਦਾ ਗਲਤ ਨਾਉਂ ਦੇ ਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਉਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਉੱਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਵਕਾਲਤ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਰਕ ਐਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਇਹ ਧੰਦਾ ਵੱਧ ਨੰਗੇ ਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਰੂਪ 'ਚ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ "ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ" ਨੂੰ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੀ ਐਨੀ ਨਿਸ਼ੰਗ

ਵਕਾਲਤ ਕਰਨੀ ਅਜੇ ਕੁਝ ਔਖੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੋਲਾ ਐਵੇਂ 'ਸੰਗ' ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤਾ ਸਮਝ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸੌਫੀ ਮੂਡ 'ਚ ਉਹਲਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਦਾ ਘੁੱਟ ਲਾ ਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰਲੀ ਗੱਲ ਉਗਲਾਫ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਵੇਂ "ਨਾਗੀ ਰੈਂਡੀ ਗਰੁੱਪ" ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਅ 'ਚ ਆ ਕੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ। ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਬੋਲੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਿਆਂ "ਨਾਗੀ ਰੈਂਡੀਆਂ" ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ :

"ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਝੁਠਲਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਪ੍ਰਸਤਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਣਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਹੱਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਖਿਲਾਫ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਲਈ ਹਕੂਮਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਟੱਕਰ 'ਚੋਂ ਫਿਰਕੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ।" (ਜ਼ੋਰ ਸਾਡਾ)

[ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਨਤਕ ਲੀਹ ਜੁਲਾਈ 1985]

ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੱਕ, ਅਤੇ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੁਰਾਰਜੀ ਡਿਸਾਈ ਵਰਗੇ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਰੀ ਲਾਲ ਜੈਨ ਵਰਗੇ ਕੱਟੜ ਫਿਰਕੂ ਭੌਂਕੜਬਾਜ਼ਾਂ ਤੱਕ, ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਏਂਦੂ ਵੱਧ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਤੁਅੱਸਬ, ਨਫਰਤ ਤੇ ਖੋਰ ਹੋਰ ਕੀ ਬਕ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਕੂਮਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ, ਸ਼ਿਵਸੈਨੀਆਂ ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ.—ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ.—ਮਾਰਕਾ ਨਕਲੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕੀ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਫਰਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਕਾ ਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਗੱਲ ਸਿਰਫ 'ਨਾਗੀਰੈਂਡੀਆ' ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ—ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਕਰੰਘੜੀਆਂ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਤਰਕ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਨ ਇਸੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਧੂਹੀ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਿਨੋਂ—ਦਿਨ ਸਿਆਸੀ ਗਠਜੋੜਾਂ ਦਾ ਹਕੀਕੀ ਸਰੂਪ ਵੱਧ ਉਘੜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਰੀਆਂ-ਪੁਰੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰੇਬ ਤੇ ਖੇਖਣ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ ਨੂੰ 'ਜਬਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦਾ 'ਸਾਂਝਾ' ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪਖੰਡੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰਾਂ ਵੀ ਸਜਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ "ਅਯਾਸ਼ੀਆਂ" ਵੀ ਸਾਂਤ ਸਮਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੁੱਗ ਸਕਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜੀ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮਖੋ-

ਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਕਹਿਰ ਨਾਲ ਲਾਹ ਤੇ ਵਗਾਹ ਸੁਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮਾਜੀ ਸੰਸਥਾ ਤੇ ਜਬੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਤੇ ਨੰਗੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।—ਬੱਸ ਇਹੋ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਫਰਤ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਖੂਨੀ ਨੋਸ਼ਾਂ ਚੁਭਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦਾ ਬਦਕਾਰੀ ਭਰਿਆ ਰੋਲ ਰੜਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਰੋਲ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਂਝੇ ਹਨ।—ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਤੇ 'ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ' ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਬਣ ਗਏ ਜਾਂ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਮਤਾ ਪਰਚੇ ਅੰਦਰ "ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ" ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਹੀ ਬੇਵਸੀ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਸਨ ਕਿ "ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਬਣਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਠੱਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ।" ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੁਰ-ਬਣਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੈ। ਪਰ ਕਿੰਨੇ ਦੁਰਭਾਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ "ਇੱਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ" ਦੇ ਇਸ ਮੰਦਭਾਗੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਉਲਟੇ ਰੁਖ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। □

ਪਾਠਕ ਸਾਥੀਓ !

ਪੈਗਾਮ, ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਆਰਥਕ ਸੰਕਟ 'ਚ ਫਸਿਆ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਬੜਾ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਆਰਥਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ ਮੱਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੈਗਾਮ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਹ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ :

★ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 200 ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ ਬਨਾਉਣ ਲਈ, ਨਵੇਂ ਚੰਦੇ ਭਰਾਉਣ ਲਈ, ਕੋਸਿਸਾਂ ਜੁਟਾਓ।

★ ਨਵੇਂ ਚੰਦੇ, ਖਤਮ ਚੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋਰਦਾਰ ਕੋਸਿਸਾਂ ਜੁਟਾਓ !

★ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਗਹਿਣ ਕਰੋ, ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਪਰਚਾਰੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਉਠਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸੁਝਾਓ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰੋ।

ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ, ਚੰਦੇ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ :

ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ : 25 ਰੁਪਏ

ਪੈਗਾਮ

1 ਏ, ਗੋਲ ਮਾਰਕੀਟ, ਸੈਂਟਰਲ ਟਾਊਨ
ਜਲੰਧਰ 14400।

ਰਾਜੀਵ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਕਾਮ ਪਰ ਜੁਝਾਰ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਲਾਮਤ !

ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਹੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਹੱਥੋਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਛਲਣੀ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵੀ ਇਕਦਮ ਛਲਣੀ ਹੋ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮਸ਼ੂਮ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਜਲਾਦ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਬਣਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਲੰਮੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਸਿਰੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਂਵੇ ਮੁਜਰਿਮ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰੇ-ਬਜ਼ਾਰ ਚਿੱਭ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ।—ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ।

.....ਅਤੇ 'ਅਜ਼ਾਦ' ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ-ਜਦ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮੱਸ-ਫੁੱਟ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ 'ਕਾਲੇ ਡਾਇਰਾਂ' ਦੇ ਕਿਤੇ ਵਧ ਵਹਿਸ਼ੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਵੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਉਹੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉਠੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਮਿਸਾਲ ਜੁਰਅਤ ਤੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਭਰਿਆ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤੇਜਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਰਮਜੀਤ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਹੀ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪੀੜੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ, ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਤਲੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਬਲਦੇ ਹੋਏ ਟਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਸੜ-ਭੁੱਜ ਤੇ ਤੜਫ ਰਹੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਉਸਨੇ ਵੀ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ। ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਉਸ ਅੰਦਰ ਵੀ ਬਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸਾਂਵੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਤੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ—ਅਤੇ ਇਸ ਅੱਗ ਦੇ ਕੁਰਾਹੇ ਤੁਰੇ ਕੰਗਾੜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜੁਝਾਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਝੁਲਸ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਘਿਨਾਉਣੀ ਬੁਜਦਿਲੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵੇਖਦਾ ਸੀ।

ਕਰਮਜੀਤ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ.....? ਇਹ ਸੁਆਲ ਹਰ ਪਲ ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।—ਅਤੇ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੜਕਾਉ ਲੈਕਚਰਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੀਰ-ਗਾਥਾ ਉਸਦੀ ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘੀ ਰਮ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ।

ਪਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸਮਾਂ ਕਿਤੇ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ 'ਮੁਜਰਿਮ' ਚੱਤੋ-ਪਹਿਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਾੜ ਅੰਦਰ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਟੱਪ ਕੇ ਆਪਣਾ 'ਕੰਮ' ਕਰ ਸਕਣਾ ਬੇਹੱਦ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਪਰ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿਮਤ ਨਾ ਹਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਂ

ਹੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਦਾ ਖਹਿਤਾ ਛੱਡਕੇ, ਕਿਸੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਉਤੇ ਘੋੜਾ ਵਰ੍ਹਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਇਰਤਾ ਭਰਿਆ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ। ਉਹ ਦਿੜ ਸੀ, ਦਲੇਰ ਸੀ—ਪਰ ਗੈਰ-ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸੀ। ਐਨਾਂ ਗੈਰ-ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੂਹ ਸੀ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਫਾਇਰ ਆਪਣੇ ਉਸ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਤੇ ਕਰਨਾ ਸੀ—ਜਿਸ ਵਿਰੁਧ ਨਫਰਤ ਤੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।—ਅਤੇ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੇ ਕਠਨ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੇ 'ਸ਼ਿਕਾਰ' ਉਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਤ ਸੇਧਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ। ਇਕ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ, ਗੈਰ-ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਆਪਣੀ ਲਗਨ, ਹੌਂਸਲੇ ਤੇ ਹਠ ਨਾਲ 'ਸੁਰਖਿਆ' ਦੀਆਂ ਉਹ ਸੱਭੇ ਵਾੜਾਂ ਸਰ ਕਰ ਲਈਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਣੇ ਕੋਈ ਮੱਖੀ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ। ਪਰ, ਮੰਦਭਾਗ ਵੱਸ, ਕਰਮਜੀਤ ਦੇ ਹੱਥ ਅੰਦਰਲਾ ਹਥਿਆਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸਿਦਕ, ਸਿਰੜ ਤੇ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਸਰ ਕਰ ਛੱਡੀਆਂ ਸਨ।

ਖੈਰ, ਭਾਵੇਂ ਕਰਮਜੀਤ ਨੌਸ ਨਤੀਜਿਆਂ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੇ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਮਕਸਦ 'ਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿਰੇ ਦਾ ਤੁਅੱਸਬੀ ਤੇ ਸਨਕੀ ਸਖਸ਼ ਹੀ ਅਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਕਰਮਜੀਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਫਾਇਰ, ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਹਜ ਪੱਖੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੱਥ 'ਚੋਂ ਹੋਇਆ ਇਕ ਬੇਹੱਦ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫਾਇਰ ਸੀ। ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮਜੀਤ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅੰਦਰ ਮੁਜਰਮਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਅੰਸ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਲਸ ਮਸ਼ੂਸੀਅਤ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ।... ਅਤੇ ਐਨ ਇਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਾਬਰ ਹਾਕਮ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਵਧ ਘਬਰਾਏ ਤੇ ਦਹਿਲੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਉਣ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ? ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਦੇ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨ ਦੀ ਬਥੇਰੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅੰਦਰ ਘੁਲ ਚੁੱਕੇ ਉਸ ਬਰੂਦ ਦਾ ਕੀ ਕਰਨਗੇ—ਜਿਸ ਚੋਂ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿਨੇ 'ਕਰਮਜੀਤਾਂ' ਨੇ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। □